

УДК 37(091)

© Боярська-Хоменко А.В.

<http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>

Боярська-Хоменко А.В.

ДИСПУТ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ФРАНЦІЇ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

У середньовічних університетах Франції методи навчання були досить схожими, хоча і визначалися статутами кожного окремо. В університетах панував дух схоластики, у навчанні використовували латину, а основними типами навчальних занять були лекції і диспути. Найбільш ґрунтовної та об'ємної самотійної роботи від студентів вимагала підготовка до диспутів. Усні дискусії та диспути проводились один або два рази на тиждень згідно античних традицій. Завдання диспуту – визначити, захистити чи спростувати певне твердження або прецедент, які сприяли розв'язанню і розвитку проблеми, що узгоджувалися з прийнятою доктриною і виникали під час вивчення і співставлення текстів. Диспути давали значне поле для організації самотійної роботи студентів, були незамінними для перевірки і впровадження нових наукових поглядів та ідей, сприяли самотійному аналізу студентами різних природних явищ та соціальних процесів, давали можливість працювати у групах, шукаючи аргументи для майбутньої наукової полеміки. Практика використання диспутів мала певні негативні наслідки: основними дисциплінами для самотійного вивчення студентами стали лише граматики і діалектика; методика проведення диспутів вимагала звернення лише до «авторитетних» джерел та «авторитетних» мислителів, що зводило нанівець прогресивні погляди тогочасних науковців та філософів; участь у диспутах вимагала постійного запам'ятовування нових текстів.

Ключові слова: вища освіта, диспут, навчально-пізнавальна діяльність студентів, методи навчання, самостійна робота, студент, університет.

Боярская-Хоменко А.В. Диспут как ведущая форма организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов Франции (исторический аспект). В средневековых университетах Франции методы обучения были весьма схожими, хотя и определялись уставами каждого в отдельности. В университетах царил дух схоластики, в обучении использовали латынь, а основными типами учебных занятий были лекции и диспуты. Наиболее основательной и объемной самостоятельной работы от студентов требовала подготовка к диспутам. Устные дискуссии и диспуты проводились один или два раза в неделю по античным традициям. Задача диспута – определить, защитить или опровергнуть определенное утверждение или прецедент, которые способствовали решению и развития проблемы, согласовывались с принятой доктриной и возникали при изучении и сопоставлении текстов. Диспуты давали значительное поле для организации самостоятельной работы студентов, были незаменимыми для проверки и внедрения новых научных взглядов и идей, способствовали самостоятельному анализу студентами различных природных явлений и социальных процессов, давали возможность работать в группах, ища аргументы для будущей научной полемики. Практика использования диспутам имела определенные негативные последствия: основными дисциплинами для самостоятельного изучения студентами стали только грамматика и диалектика; методика проведения диспутам требовала обращения только к «авторитетным» источникам и «авторитетных» мыслителей, сводило на нет прогрессивные взгляды тогдашних ученых и философов; участие в диспутах требовало постоянного запоминания новых текстов.

Ключевые слова: высшее образование, диспут, учебно-познавательная деятельность студентов, методы обучения, самостоятельная работа, студент, университет.

Boyarska-Khomenko A.V. Debate as a Leading form of Independent Teaching and Learning of Students France (historical aspect). In medieval universities of French teaching methods were very similar, although the statutes determined individually. Universities dominating spirit of scholasticism, used in teaching Latin and basic types of classes are lectures and debates. The most thorough and volume of independent work of students required to prepare for debates. Oral discussions and debates were held once or twice a week according to ancient traditions. Task dispute – to define, defend or refute specific allegations or precedent that contributed to the solution of problems and that are consistent with the accepted doctrine arose during the study and comparison of texts. Debates give a significant field of independent work of students were essential to test and implement new research and ideas contributed by students independent analysis of various natural phenomena and social processes made it possible to work in groups, looking for scientific arguments for future debate. The use disputes had some negative consequences: the main disciplines for independent study students were only grammar and dialectic; methods of dispute required the mere reference to «authoritative» sources and «influential» thinkers, thereby undermining the progressive attitudes of contemporary scientists and philosophers; participate in debates require constant storing new texts.

Keywords: *higher education, debate, educational and cognitive activity of students, teaching methods, independent study, student, university.*

Постановка проблеми. На сьогодні перед сучасною вищою школою України постала проблема пошуку шляхів удосконалення змісту освіти у нових соціально-культурних умовах. Очевидно, що процес реформування вищої освіти потребує удосконалення самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Варто зауважити, що реорганізація вищої освіти не може проходити без урахування педагогічно цінного досвіду як України, так і зарубіжних країн. Зважаючи на активний процес інтеграції світу, актуальними постають

питання вивчення та творчого використання історично нашої держави до європейського освітнього простору, теоретичну та практичну значущість розвитку питань організації самостійної роботи студентів у різних країнах цінного досвіду організації самостійної роботи студентів у провідних країнах світу, зокрема у Франції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що питаннями організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів займалися ряд відомих учених-педагогів, зокрема: Н. Абашкіна, О. Алексєєва, Я. Болюбаш, Л. Ваховський, О. Глузман, В. Жуковський, Л. Зязюн, О. Іонова, О. Пришляк, Л. Пуховська, О. Романовський, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, В. Червонецький, Л. Чухно та інші. У роботах М. Гончарова, С. Гмурмана, М. Данилова, Ф. Корольова проаналізовано деякі специфічні риси французької системи освіти, освітні реформи, прогресивні тенденції у розвитку педагогічної думки. У фундаментальних працях Б. Вульфсона, З. Малькової, В. Кларіна, М. Кларіна розкрито історичні корені багатьох особливостей, що характерні для вищої школи Франції.

Але **невирішеними раніше** залишаються аспекти узагальнення та систематизації французького досвіду використання диспутів у самостійній навчально-пізнавальній діяльності студентів в університетах в історичній ретроспективі під кутом зору його практичної цінності та доцільності використання педагогічно цінних ідей в українській державі.

Враховуючи зазначене вище, **мета статті** – визначити роль диспутів в організації самостійної роботи студентів середньовічних університетів Франції.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що у середні віки у Франції, як і у більшості країн Європи, почали виникати університети (Сорбонна (1200), Тулузький університет (1229), університет Монпельє (1289), Орманський (1306), Гренобльський (1339), Есе (1409), Пуатьє (1431)). Загалом, історія вищої освіти Франції дуже багата та сягає кінця першого тисячоліття нашої ери. Історія становлення та розвитку самостійної навчальної діяльності студентів пов'язана з певними системами освіти, що склалися в

процесі розвитку суспільства. Завдяки поступовому формуванню вищої освіти та накопиченню людством теоретичних знань, самостійне навчання поступово зайняло досить вагому нішу у галузі вищої освіти.

Роль самостійної навчально-пізнавальної діяльності у навчальному процесі людство усвідомило достатньо давно. Ще А. Дистервег, розглядаючи ідею розвитку розумового виховання, зазначав: «Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути надані або повідомлені. Кожен повинен досягати цього власною діяльністю. Те, чого людина не отримала самостійно, – не її» [2, с. 1056]

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що у системі вищої освіти Франції перші кроки щодо організації самостійної роботи студентів належать Неапольському університету, який уже в XIII ст. був єдиним європейським університетом, що проводив навчання без Папської булли, відповідно до цього студенти мали більше можливостей самостійно опрацьовувати наукові праці та твори багатьох мислителів і філософів [3].

Незважаючи на досить широку мережу університетів у Франції, методи навчання в усіх університетах були схожими, хоча і визначалися статутами кожного окремо, та все ж таки відмінності виявлялися тільки в дрібницях. В університетах панував дух схоластики, успадкований від практики основних освітніх центрів XII ст. В усіх університетах у навчанні використовували латину, а основними типами навчальних занять були лекції і диспути [6].

Установлено, що лекції проводились як читання і коментування текстів, передбачених офіційною програмою. Студенти повинні були мати ці тексти і самостійно їх опрацьовувати. Метою ж лекції була допомога студентам у досконалому оволодінні «авторитетними» джерелами, які були базовими для кожної дисципліни.

Науково-педагогічний пошук показав, що самостійна навчальна діяльність студентів того часу полягала в опрацюванні різних друкованих джерел, їх аналізі, виділенні основної проблеми та розбивці тексту на підпитання. Саме здатність самостійно визначати питання вважалась у тогочасній освітній системі найважливішим показником успішності навчання.

Можна з упевненістю сказати, що найбільш ґрунтовної та об'ємної роботи від студентів вимагала підготовка до диспутів. Усні дискусії та диспути проводились один або два рази на тиждень згідно античних традицій, визначених Аристотелем, відповідно до усіх правил силогістики через постійні посилання на роботи відомих філософів та науковців того часу. Завдання диспуту – визначити, захистити чи спростувати певне твердження або прецедент, які сприяли розв'язанню і розвитку проблеми, що узгоджувалися з прийнятою доктриною (філософською, юридичною, теологічною тощо) і виникали під час вивчення і співставлення текстів [6, с. 41]. Основна увага приділялась розвитку розумових здібностей студентів під час вивчення окремих питань.

Варто зазначити, що існував чіткий порядок проведення диспутів, згідно з яким призначалась спеціальна посадова особа, що відповідала за час проведення диспутів, слідкувала за дотриманням порядку виступів під час диспутів тощо. Установлено, що диспут у середньовічному університеті проходив у чітких межах та визначеній послідовності, кожен із учасників мав право на обмежену кількість висловлених ним зауважень або висновків, до того ж, право виступу надавалось учасникам диспуту лише у чітко визначеній ієрархічній послідовності: від поважних професорів до простих студентів [1].

У контексті досліджуваної проблеми варто зауважити, що диспути мали провідне значення в організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів того часу. Так, питання для диспутів визначались завчасно та наперед на цілий навчальний рік: «Влітку, коли пріор повинен призупинити диспути і коли члени колегії припинять свої вправи, магістр студентів повинен попіклуватися про питання на весь наступний рік... Він повинен старанно обрати найбільш важливі та корисні питання відповідно до тексту по порядку і послідовно з усієї книги, без наступних добавок і так, щоб питання одного року не співпадали з питаннями іншого або наступних років» [1, с. 207]. Тобто, у той час чітко слідкували за актуальністю, своєчасністю та логічною послідовністю питань, які виносились на диспути.

Важливо зауважити, що магістр студентів також повинен був призначити питання диспуту певному опонентові та відповідачам принаймні за два тижні перед запланованою датою проведення [1]. Таким чином, учасники диспуту мали достатньо часу для самостійного опрацювання необхідної літератури та пошуку аргументів, могли завчасно спланувати і продумати власний виступ.

Зауважимо, що диспути давали значне поле для організації самостійного навчання студентів, адже, зважаючи на малу кількість книг і нових наукових творів, були незамінними для перевірки і впровадження нових наукових поглядів та ідей. Диспути також сприяли самостійному аналізу студентами різних природних явищ та соціальних процесів, давали можливість працювати у групах, шукаючи аргументи для майбутньої наукової полеміки. Учасники диспутів часто вдавались до вигадкування підступних хитрощів, самостійно винаходили неочікувані силогізми щоб тільки розбити чи заплутати опонента [5].

Підготовка до диспуту вимагала від кожного студента значної індивідуальної роботи, результати якої, аби перемогти, він не мав права нікому показувати заздалегідь. Позитивним фактором використання диспутів у системі навчання взагалі, та організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів зокрема, було проведення своєрідних інтелектуальних турнірів на різноманітні теми, де опонентам можна було задавати питання не лише на наукові теми, а й на політичні чи соціальні.

Цікавим для нашого дослідження є той факт, що у диспутах брали участь три сторони: одна повинна була стверджувати тезу, друга її заперечувала, третя – співставляла висловлені позиції [4, с. 88–90]. Таким чином, підготовка до диспуту охоплювала значну кількість студентів, змушувала їх з різних боків аналізувати одну й ту саму проблему.

Установлено, що постійна практика використання диспутів мала певні негативні наслідки в організації та розвитку питань організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, зокрема:

- основними дисциплінами для самостійного вивчення студентами стали граматики і діалектики, знання яких було необхідне

тим студентам, котрі бажали досягнути глибокого розуміння текстів і логічно бездоганної аргументації;

- методика проведення диспутів вимагала звернення лише до «авторитетних» джерел та «авторитетних» мислителів, що зводило нанівець прогресивні погляди тогочасних науковців та філософів;

- участь у диспутах вимагала постійного запам'ятовування нових текстів, думок видатних мислителів і філософів, а відповідно і їх постійного самотійного повторення, як наслідок, термін навчання у середньовічних університетах міг сягати 15–16 років.

Таким чином, подібна система університетської освіти не завжди позитивно впливала на організацію самотійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Фактично вони були відрізані від інших форм самотійної інтелектуальної діяльності, зокрема, експерименту, вимірювання, філологічного та історичного аналізу тощо.

Але, незважаючи на це, диспути залишались не лише провідним методом самотійної навчальної діяльності студентів протягом кількох століть, а й своєрідними формами проведення практичних занять. Завдяки диспутам студенти не лише перевіряли власні знання, а й отримували нові.

Висновки. Отже, практика систематичного використання диспутів була першим кроком на шляху до систематичної організації самотійної навчально-пізнавальної діяльності студентів та мала ряд позитивних наслідків. Так, під час підготовки до диспуту студенти опрацьовували ряд першоджерел, знаходили аргументи для участі у полеміці, вчилися чітко та лаконічно висловлювати власні думки. Не менш важливими було й виховання під час диспутів особистісних моральних якостей студентів. Так, чіткий порядок проведення змушував студентів спокійно вислуховувати свого опонента, стримувати власні емоційні пориви і висловлювати їх у дозволених межах. Тому можна зробити висновок, що практика використання диспутів є актуальною і сьогодні, але варто зважувати і негативний досвід, який здебільшого полягає у вузькій різноманітності форм організації такої діяльності студентів та перенасиченні диспутами навчального процесу. У подальших наукових дослідженнях варто приділити увагу

розробці практичних рекомендацій щодо творчого застосування досвіду середньовічних університетів в організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, детально проаналізувати роль викладача у процесі підготовки до диспуту, визначити вимоги до учасників диспуту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология педагогической мысли христианского Средневековья: пособие...: В 2т. – Т.ІІ. – М. : АО «Аспект Пресс», 1994. – 425 с.

2. Афоризмы. Золотой фонд мудрости. / О. Еремишин – М.: Просвещение, 2006. – 1695 с.

3. Бут Я.В. Становлення та розвиток вищої освіти Франції / Я.В. Бут // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22. – Ч.4 – С. 252–258

4. Документы по истории университетов Европы XII–XV вв.: учебное пособие / [Под ред. А.Е. Москаленко]. – Воронеж: Воронежский государственный пединститут, 1973. – 157 с.

5. Максименко А.П. Університетська освіта Франції: становлення і розвиток у XIX–XX століттях / Анатолій Петрович Максименко – К.: КНПУ, 2007. – 199 с.

6. Радул О.С. Історія вищої школи Європи (V ст. – сер XX ст.) / Ольга Сергіївна Радул. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011, – 535 с.